

УДК 373.5.016:62/64:745/749

Матвієнко З. С., Мазуренко С. Г.

ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ "ТЕХНОЛОГІЇ" ЗАСОБАМИ ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

Стаття присвячена проблемі навчання декоративно-прикладного мистецтва учнів старшої школи. У статті розкрито важливість вивчення декоративно-прикладного мистецтва на уроках технологічного напрямку. Охарактеризовано його класифікацію та види. Наведені приклади впливу інших етнічних культур на зміст предмету "Технології". Розглянуто програму "Технології" для старшої профільної школи. Проаналізовано особливості викладу теоретичного матеріалу в модулі "Технологія об'ємної вишивки" при застосуванні техніки вишивки "Трапунто".

Ключові слова: декоративно-прикладне мистецтво, прикладна творчість, проектно-технічна діяльність, трудове навчання, технології, вишивка, об'ємна вишивка, навчальна програма, освіта.

Постановка проблеми. Проявом духовно-матеріальної культури українського народу є декоративно-прикладне мистецтво, що є одним із важливих чинників формування людини як духовної та творчої особистості. В плані розвитку і збагачення культурних надбань вагому роль відіграє школа. Саме через процес навчання учні, активно залучаючись до створення виробів декоративно-прикладного характеру, вивчають традиції, національні цінності, усвідомлюють себе активним учасником процесу відтворення, збереження та примноження культурної спадщини.

Декоративно-прикладне мистецтво є складовою частиною народної культури. Розглядаючи навчання учнів декоративно-прикладного мистецтва, варто зауважити, що творча діяльність школяра має навчальний характер і результат діяльності не можна назвати творами мистецтва, але процес їх створення це основний шлях розвитку здібностей до творчості.

На сьогоднішній день трудове навчання в сучасній школі має орієнтуватися на економічні, технічні потреби суспільства та спрямовувати учнів до професійного вибору і ознайомлювати з методами творчої діяльності. Найпопулярнішим методом є проектно-технічна діяльність, яка надає змогу учням індивідуально освоїти новий матеріал та удосконалити свої навички та вміння на практиці. За допомогою цього методу учні можуть проявити свій талант при виконанні творчого проекту або вивчити та оволодіти новими технологіями, та провести дослідження при аналізі обраного виду творчості. Метод проектів стимулює відродження декоративно-прикладного мистецтва у різних формах, допомагає розвинути естетичний смак, любов до праці, має вплив на мислення, думки людини та розвиває творчі здібності особистості.

Декоративно-прикладне мистецтво є складовою частиною культури країни та включає в себе народно-прикладну творчість, яка вміщує велику кількість видів технік ручної роботи. До неї належить всі види художньо-прикладної життєдіяльності людини а саме одяг, меблі, тобто світ речей, якими людина користується та прикрашає свій побут.

Вміння створювати своїми руками прекрасні речі було актуальним увесь час. Тож вивчення на уроках технологічного напрямку видів народно-прикладної творчості є чи не найголовнішою умовою для розвитку творчого мислення учнів. За допомогою опанування різних видів прикладної творчості в учнів можна виховувати любов до національної культури та традицій своєї країни, розвивати інтерес до вивчення нових, ще не відомих, закордонних видів народно-прикладного мистецтва. Таке виховання дасть можливість учням більш детально вивчити не тільки свої рідні традиції, а й дізнатися про традиції та надбання інших країн. На сучасному етапі в програмі "Технології" використовуються техніки які виникли в інших етнічних культурах. Наприклад: бісер виник в Єгипті та Індії; технологією художнього розпису тканини (батик) користувалися африканські країн на протязі 1500 років; клаптикове шиття також прийшло до нас с Єгипту; виготовлення перших штучних квітів було в Греції та Стародавньому Китаї; перші вітражі були знайдені в Вавилоні, Єгипті, Греції і Римі.

На сучасному етапі у змістовому компоненті української національної школи елементи декоративно-прикладного мистецтва використовуються на заняттях з технологій. Опанування учнями декоративно-прикладного мистецтва має навчальну мету яка спонукає учнів до створення в майбутньому істинної творчості. Активне використання народних промислів на уроках технологічного профілю відкриває широкі перспективи підвищення ефективності навчально-виховного процесу.

Проблема навчання декоративно-прикладного мистецтва учнів привертає увагу філософів, психологів, культурологів, педагогів. Вона торкається наукових досліджень, що об'єднують педагогіку, етику, культурологію та мистецтвознавство. Наприклад, М. Євтух, Л. Оршанський, Б. Тимків – охарактеризували психолого-педагогічні особливості засвоєння учнями народних промислів, що спричинені віковими закономірностями і статевою належністю дітей, Н. Кузан – виховання підлітків на традиціях народного декоративно-прикладного мистецтва Західної України, Б. Нешумова – основи декоративного мистецтва в школі.

Проблемам відродження народно-прикладного мистецтва присвячено праці Л. Баженова, П. Білецького, Л. Грищенко, О. Данченка, О. Коберника, Л. Оршанського, С. Павх, В. Радкевич, О. Соломченка, М. Станкевича, Є. Сявакко, В. Сидоренка, Т. Сиротенко, А. Терещука, Д. Тхоржевського, Г. Цибульової.

Дослідження О. Єнтіс, Н. Кузан, Т. Мацейків, В. Мусієнка, В. Радкевич, Л. Савки, С. Чебоненка та ін. свідчать про могутній вплив народних художніх ремесел на психолого-педагогічний і виховний потенціал особистості.

Аналіз наукових праць доводить, що декоративно-прикладне мистецтво розглядається як один із істотних компонентів у навчальній діяльності учнів.

Метою статі є показати важливість вивчення декоративно-прикладного мистецтва на уроках профільного навчання технологічного напрямку старшої школи.

У всезагальній народній культурі важливу роль відіграє декоративне мистецтво – широка галузь мистецтва, яка художньо-естетично формує матеріальне середовище, створене людиною. До нього належить один із видів – декоративно-прикладне мистецтво, яке має багато видів, наприклад: монументально-декоративне мистецтво, що безпосередньо пов'язане з архітектурою – це декоративні розписи, вітражі, мозаїка, скульптура й ін.; оформлюване мистецтво – це художнє оформлення міст, сіл, демонстрацій, експозицій виставок, стендів, вітрин тощо [3].

Декоративно-прикладні мистецтва не можна поділити на одну класифікаційну категорію чи одиницю. Тому їх поділяють за матеріалом – камінь, метал, скло, кістка та ін.; за технологічними особливостями – ткацтво, вишивка, плетіння, в'язання, розпис; за функціональними ознаками – одяг, меблі, посуд, прикраси, іграшки. За домінуючими виражальними ознаками виділяються певні групи: поліхромна, монохромна пластична і ажурно-силуетна. Поліхромна – ткацтво, вишивка, батик, вибійка, бісер, писанкарство, розпис. Монохромна група: інкрустація, випалювання, гравіювання. Пластична група: різьблення, тиснення, карбування, пластика малих форм. Ажурно-силуетна група: кування, слюсарство, мереживо, витинанка. Між групами немає чіткої межі. Інкрустація, вибійка, вишивка можуть бути як поліхромною, так і монохромною. Вишивка може бути ажурною [5].

Види декоративно-прикладного мистецтва – художнє обробка дерева, художня обробка каменю, художня обробка кістки й рогу, художня кераміка, художнє скло, художній метал, художня обробка шкіри, художнє плетіння, в'язання, художнє ткацтво, килимарство, вишивка, розпис, батик, писанкарство, карбування, художнє кування, витинанки, мереживо, виготовлення виробів з бісеру, емалі, а також меблів, посуду, хатніх прикрас, іграшок, одягу. Одні види широко функціонують у сфері побуту (одяг, дерево, кераміка, ткацтво, художній метал). Інші – мереживо, батик, писанки – мають порівняно вузьке функціональне середовище. Функціонування того чи іншого виду у побуті розширюється за рахунок типологічної групи предметів або підгрупи. Типологічна група – стає поєднання однотипних предметів, де тип виступає як абстрактний узагальнений зразок предметів. Кожна типологічна група творів декоративно-прикладного мистецтва вирізняється сукупністю деяких зовнішніх формотворчих ознак, що сприяють її розпізнаванню [5].

Декоративно-прикладне мистецтво – предметно-духовний світ людини – включає в себе численні види художньої практики. Це плетіння і тканиня, розпис і вишивка, різьблення і виточування тощо. На даний час в програмі трудового навчання вивчається велика кількість видів декоративно-прикладного мистецтва таких як: ткацтво, килимарство, кераміка, писанкарство, в'язання, народна вишивка та об'ємна вишивка та ін..

Декоративно-прикладне мистецтво має надзвичайно широкий спектр функцій, його доступність дозволяє майже кожному хто забажає прилучитися до художньо-практичній діяльності. Педагоги доводять, що українські народні промисли та художньо-творча діяльність, у яку включаються учні в процесі навчальної діяльності, є засобом розвитку їх художньо-творчих здібностей, які розглядають як специфічні здібності, що поєднують творчу уяву, образне мислення, фантазію, довільну пам'ять, увагу, асоціативне мислення та уміння творити за законами композиції та стилю.

Програма профільного рівня "Технології. 10-11 класи" передбачає вивчення варіативного модуля який називається "Технологія об'ємної вишивки". Даний модуль займає 20 годин за допомогою яких учні вивчають техніки ручої та машинної об'ємної вишивки через проектну діяльність [1].

Одною з технік машинної об'ємної вишивки є трапунто. Трапунто – це особлива флорентійська техніка об'ємної вишивки [4]. Саме слово в перекладі з італійської означає – вишивка, а в перекладі з латинської – прокол голкою. Перші вироби в техніці трапунто з'явилися у Середземномор'ї на початку II тисячоліття н.е., коли кипіло торговельне та політичне життя. На Сицилію прибули арабські майстри. В їх вишивальних майстернях "тіразах" народжувалися дивовижні вироби, здатні задовольнити найбільш вимогливих європейських монархів. Саме в цих майстернях були вишиті знамениті покривала Гвіччардіні, що і свідчить про застосування техніки трапунто. Близько 1390 р. були створені два покривала що розповідає нам легенду про Трістана та Ізольду. Одне покривало зберігається в Національному музеї Вікторії і Альберта в Лондоні, а друге у музеї Барджелло у Флоренції. Обидва вони належать до старовинного флорентійського роду Гвіччардіні.

Подвійна набивна тканина (так її називають в США) існувала і в історії костюму протягом довгих століть: від Середньовіччя до наших днів. Вишивкою в техніці трапунто часто прикрашали як жіночі, так і чоловічі наряди, покривалах, подушках та сумочках. Трапунто може бути виконане в ручну чи машинним способом. Головною ознакою даної техніки є об'ємно вишита стьожка. Часто для збільшення об'єму, елементів візерунку, прорізають нижню тканину для додавання набивки. Дана техніка допоможе

учням оволодіти ручними та машинними швами. За допомогою даної техніки можна розширяти кругозір та навчати учнів новому виду декоративно-прикладного мистецтва. Декоративно-прикладна техніка трапунто допоможе виконати поставлені завдання до модуля "Технологія об'ємної вишивки".

Висновки. З вищесказаного можна зробити висновок, що у педагогічній науці декоративно-прикладне мистецтво розглядається як важлива художня та навчальна цінність, що виконує численні функції – пізнавальну, комунікативну, естетичну та ін., і впровадження його у навчально-виховний процес школи є досить ефективним в сучасних умовах засобом формування особистості. Декоративно-прикладне мистецтво – невід'ємна частина сучасного життя, що включає в себе велику кількість видів та технік. Вивчення декоративно-прикладного мистецтва є основою шкільного предмета "Технології". Найпоширенішим видом декоративно-прикладного мистецтва є вишивка. Вона поділяється на багато видів. Одним з таких видів є об'ємна вишивка що вивчається на уроках "Технології" у 10 – 11 класах як варіативний модуль. Засвоєння змісту модулю "Технології об'ємної вишивки" може найповніше розкрити техніка трапунто.

Ефективність уроків, пов'язаних із вивченням декоративного мистецтва набуває важливого значення в становленні особистості, у розвитку самостійної творчої манери та оригінальності творчої діяльності. Пізнавши виражальні можливості матеріалу, а також засоби зображення і техніки, учень прагне творчо трактувати і втілювати свій задум. Цьому сприяє емоційне, естетичне сприйняття навколишньої дійсності і творів декоративного мистецтва, які розвивають схильність до творчої діяльності [2].

Використані джерела

1. Гнеденко О.П. Навчальна програма. Трудове навчання. 10-11 класи. 2012-2013рр. [Електронний ресурс] / О.П. Гнеденко, Л.І. Денисенко, Д.О. Закатнов, Н.А. Калініченко – Режим доступу: <http://www.trudovt.org.ua>.
2. Ковальов О. Декоративно-прикладне мистецтво в школі. 1–7 класи: Навчальний посібник / Олександр Ковальов. – Суми: Університетська книга, 2005. – 144 с.
3. Мамчур Н. Народне декоративно-прикладне мистецтво як засіб виховання естетичних смаків студентської молоді [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/pdf>.
4. Пепи Р. Объемная вышивка: техника трапунто / Розалиба Пепи. – М: Арт-Родник, 2010. – 64 с.
5. Ямнуска Т. Історія образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва 2014 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://arshistorian.blogspot.com/2014/08/1.html>.

Matvienko Z., Mazurenko S.

LABOR EDUCATION OF PUPILS OF HIGH SCHOOL ON THE LESSONS OF "TECHNOLOGIES" BY MEANS OF HANDICRAFT DECORATIVE ART

This article describes the importance of learning handicraft decorative art on the technology lessons in high school. Also it tells about usage of project method for rebirth of handicraft art, in different shapes, and influence of this art on esthetic taste, thinking, thoughts of pupils. The classification of handicraft decorative art has been made. We made examples of influence of other ethnical cultures on the content of the subject "Technology".

We made a conclusion that handicraft decorative art has a wide specter of functions. Pedagogic scientists prove that Ukrainian handicraft decorative ethnic art and art-creative activities, that pupils are involved in during technology lessons, are the mean that forces the developing of pupil's art-creative qualities, which are concerned to be a specific quality that includes within itself many components. For example, they are creative imagination, iconic thinking, fantasy, good memory, attention, associative thinking and ability to create, also the ability of using rules of composition and style.

The program of technology education in high school have been inspected, also the aspects of teaching theoretical material on theme "Technology of volume needlework" and how to use in school program the technic of needlework "Traпunto".

We have analyzed handicraft decorative art as the mean of realization of the aims that we have placed in front of technology lessons. We came up to the conclusion that the effectiveness of lessons that are connected with learning of handicraft decorative art has a great importance in upbringing personality.

The article shows the importance of studying arts and crafts at the lessons of technology lessons through the importance of using the method of projects on the lessons of profile direction that are connected with handicraft decorative art. Knowledge and skills that pupils get on these lessons also connected with Ukrainian national ethnic culture and history. Because of that lessons of "Technology" that give pupils the information about handicraft decorative art play a huge role in effectiveness of pedagogical process and upbringing a personality of pupils, developing of creative individual, own esthetic taste and love of native culture.

Key words: *handicraft decorative art, handicraft creativity, technical project activity, labor education, technologies, needlework, volume needlework, education programmer, education.*

Стаття надійшла до редакції 20.04.2016 р.